

Korneć, Grażyna

Dokumenty sprawozdawcze Naczelnika Szarych Szeregów z działalności oddziałów bojowych podziemnego Związku Harcerstwa Polskiego 1939-1945

Szkice Podlaskie 16, 109-120

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

*Dokumenty sprawozdawcze Naczelnika Szarych Szeregów z działalności oddziałów bojowych podziemnego Związku Harcerstwa Polskiego
1939-1945*

Prezentowane dokumenty sprawozdawcze naczelnika Szarych Szeregów hm. Stanisława Broniewskiego „Orszy” z 23 listopada 1944 r. oraz sprawozdanie z działań Szarych Szeregów w Powstaniu warszawskim ppor. Prusa z grudnia 1944 r. stanowią próbę bilansu działań bojowych oddziałów harcerskich, dlatego też są niezmiernie cenne pod względem źródłowym.¹ Dokumenty te jak podają sami sprawozdawcy są jednak wstępne, więc niepełne jeśli chodzi o ilość akcji, ich plany i szczegóły dotyczące organizacji i samego przeprowadzenia akcji, ale odnotowują działalność oddziałów Szarych Szeregów, co ma niezmiernie ważne znaczenie dla historyków, zwłaszcza że źródła te pochodzą z listopada i grudnia 1944 r. Wykazywane są zadania Szarych Szeregów pionu Organizacji Harcererek, działających głównie w służbach: medycznej, łączności, kwatermistrzowskiej, intendenckiej.

Terytorialne sprawozdania obejmują tylko akcje wykonane przez oddziały warszawskie Szarych Szeregów na terenie GG. np. w Celestynowie, Czarnocinie, Sieczychach, czy też akcję na gen. W. Koppego w krakowskim. Nie podano szerszych danych dotyczących większości akcji grup Małego Sabotażu w Warszawie, w którym specjalizowali się harcerze z młodszego poziomu - Zawiszacy. Sprawozdania są przede wszystkim podsumowaniem akcji Grup Szturmowych i Szkół Bojowych, a więc starszych roczników harcerskich związanych z AK, zwłaszcza z Kedywem. Marginesowo ujmują także ogromny udział harcerzy w akcji wywiadu AK, tj. obserwacji transportów kolejowych i drogowych w kierunkach od i dofrontowych na front wschodni, Ode B Wehrmachtu na ziemiach polskich w latach 1940-1944, obserwacji lotnisk Luftwaffe, magazynów, fabryk, lokali gastronomicznych dla Niemców, koszar wojskowych Wehrmachtu. Również akcja dywersji propagandowej wśród Niemców została potraktowana ogólnikowo. W sprawozdaniach dominują wykazy akcji zbrojnych najbardziej efektywnych, choć nie zawsze skutecznych i niekiedy przynoszących duże straty ludzkie. Zabrakło w tych dokumentach sprawozdania z udziału Szarych Szeregów i Organizacji Harcererek w akcji „M”, która obrazowałaby realizację programu wychowawczego i patriotycznego młodzieży i jej

¹ Oba te dokumenty znajdowały się w zbiorach Wojskowego Instytutu Historycznego AWIH, III/46/10, k. 149-153. Obecnie przechowywane są w Archiwum Wojskowego Biura Badań Historycznych.

ochronę przed wojenną demoralizacją. Pomimo skrótowego charakteru sprawozdań, stanowią one oryginalny i cenny zapis dokumentalny, który warto przybliżyć, ze względu na przedstawienie udziału harcerzy w walce podziemnej.

Należy podkreślić, że dzieje Związku Harcerstwa Polskiego sięgają okresu zaborów, kiedy to na wzór angielskiego skautingu tworzonego w Anglii w 1907 r. stworzono w Polsce system wychowania dziewcząt i chłopców organizowany przez m.in. A. Małkowskiego, J. Grodyńskiego, O. Drahanowską i E. Piaseckiego. W 1911 r. sformułowano prawo i przyrzeczenie, które były kodyfikacją zasad ruchu harcerskiego. Andrzej Małkowski przetłumaczył podręcznik skautingu dla chłopców autorstwa R. Baden-Powella, który stał się podstawą harcerstwa w Polsce. Do idei tworzenia polskiego harcerstwa włączyło się wiele związków polskich i stowarzyszeń młodzieżowych, m.in. Związek Młodzieży Polskiej „ZET”, Zarzewie, Stowarzyszenie Polskiej Młodzieży Postępowej. Wiosną 1911 r. odbył się we Lwowie pierwszy kurs skautowy, po którym utworzono Naczelną Komendę Skautową, sformowano drużyny i wydano pismo „Skaut”. Było ono podręcznikiem instruktazowym polskiego ruchu harcerskiego w Galicji. Na bazie tych struktur, w ramach ruchu społeczno-wychowawczego obejmującego młodzież szkolną ze szkół powszechnych, średnich, a także ze środowisk akademickich, 2 listopada 1918r. powołano w Warszawie Związek Harcerstwa Polskiego, który zjednoczył skautów z trzech zaborów. Już od pierwszych lat działalności ZHP, harcerze brali udział w walce o niepodległość Polski. Walczyli zbrojnie w Legionach, w walkach o Lwów w 1919 r., w powstaniach śląskich 1919-1921. W strukturę powstałego związku wchodziły Organizacja Harcerzy i Organizacja Harcerek oraz Przyjaciół Harcerstwa. ZHP był organizacją wychowawczą, apolityczną i patriotyczną, lecz na ziemiach polskich jego treści przewodnie poszerzono o hasła walki o niepodległość. Radą Harcerską od 1930 r. kierował działacz sanacji Michał Grażyński -wojewoda śląski. W sierpniu 1939 r. ZHP liczył 250 tys. członków i stanowił trzecią co do wielkości organizację harcerską w Europie i największą w Polsce. Organizacja Harcerzy z harcmistrzem Florianem Marciniakiem na czele, wobec wojennego zagrożenia Polski tworzyła Pogotowie Wojenne Harcerzy, podobne Pogotowie utworzono w ramach Organizacji Harcerek. Na jego czele stała hm. J. Łapińska. Harcerze czynnie uczestniczyli w Wojnie Obronnej Polski w 1939 r., m.in. w akcjach obserwacji przeciwlotniczej, budowaniu umocnień obronnych, łączności wojskowej, pomocy w szpitalach polowych, w zbiórkach żywności oraz we wszelkiego rodzaju działaniach na rzecz poszkodowanej w wyniku działań wojennych ludności cywilnej.

Wobec zajęcia przez Niemców Warszawy we wrześniu 1939 r. i wprowadzeniu okupacji hitlerowskiej, kwatera Główna ZHP pod kie-

rownictwem ks. Jana Mauersbergera (wojewoda M. Grażyński znajdował się w tym czasie za granicą) i Wandy Opęchowskiej, podjęła decyzję o przejściu ZHP do podziemia i tam kontynuowaniu swojej działalności.

Organizacja Harcerzy w podziemiu miała kryptonim „Szare Szeregi”, a wśród kadry wymienić należy naczelników: Floriana Marciniaka – kryptonim „Jan Nowak”, Jana Krzemienia – „Szary”, Stanisława Broniewskiego – „Stefan Orsza”, Leona Marszałka – „Adam”, „Jan”. W podziemiu Szare Szeregi weszły do struktur Podziemnego Państwa Polskiego, a zwłaszcza do ZWZ AK, pełniąc różne funkcje w podziemnym wojsku, administracji cywilnej, akcji pomocy społecznej, wywiadzie i łączności.

Organizacja zachowała przedwojenną strukturę – Kwatera Główna – „Pasięka”, terenową wg województw oznakowanych kryptonimami „Ul” i wewnętrzną – chorągwie – ule, hufce – roje, zastępy – drużyny i rodziny, które także przyjęły kryptonimy. Okręg warszawski miał kryptonim „Ul Wisła”. Szefami „Pasięki” byli: hm. Gustaw Niemiec „Gucio”, hm. Eugeniusz Stasiecki – „Piotr”, E. Zürn – „Jacek”.

„Pasięka” wydawała tajne pisma dla harcerzy: „Źródło”, „Drogowskaz”, „Dęby”, „Pismo Młodych”, „Brzask”. Do jej kierownictwa wchodził Z. Linda – „Firley”, następnie J. Jaczewski – „Wilk”

Szare Szeregi pod względem wojskowym dzieliły się zgodnie z rozkazami KG AK z 16 marca 1942 r., z 3 listopada 1942 r. i 20 marca 1944 r. na trzy poziomy uwzględniające grupy wiekowe.

1. „Zawiszacy” (Z) – chłopcy w wieku 12-15 lat, których obowiązkiem zgodnie z programem wychowawczym „Dziś”, „Jutro”, „Pojutrze” było uczestniczenie w tajnej oświacie, przygotowywanie się do walki („Jutro”) w powszechnym powstaniu oraz praca w wolnej Polsce („Pojutrze”). Organizatorem i komendantem Zawiszaków był hm. S. Mirowski – „Bolek”. Zawiszacy nie brali udziału w walce („Dziś”). W powstaniu powszechnym pełnić mieli funkcję pomocniczą, m.in. utworzyli Poczta Polową.
2. Pion „Bojowe Szkoły” (BS), miał w podziemiu obowiązek tajnej nauki na kompletach oraz szkolenia wojskowego na szczeblu pojedynczego strzelca oraz w służbach koniecznych do udziału w pocztach dowództw, plutonach łączności i oddziałach rozpoznawczych. W ramach programowych kierowano młodzież do szkół podchorążych, do szkolenia motorowego, a także do akcji małego sabotażu „Wawer” oraz do dywersji propagandowej wśród Niemców (akcja „N”) jak też do wywiadu wojskowego „WISS”.
3. „Grupy Szturmowe” (GS) rekrutujące najbardziej dojrzałą wiekowo młodzież, prowadziły walkę zbrojną z okupantem w ramach oddziałów dywersyjnych Kedywu AK lub w oddziałach partyzanckich. Na początku 1943r. w Warszawie Grupy Sztur-

more liczyły 300 harcerzy. Z zespołem „Jerzy” weszły do oddziału dyspozycyjnego „Motor 30” – Kedywu KG AK. Dowodzili nimi kolejno: por. Ryszard Białous „Jerzy”, Stanisław Broniewski „Orsza”, Tadeusz Zawadzki „Zośka”. Zlikwidowano podział na hufce- „drużyny” i utworzony został batalion harcerski „Zośka”. W sierpniu został utworzony oddział „Agat” (Antygestapo), następnie „Pegaz” i oddział „Parasol”. Bataliony „Zośka” i „Parasol” weszły w powstaniu warszawskim, jako szturmowe oddziały ppłk Jana Mazurkiewicza- „Radosława” do Kedywu KG AK.

W walce na Woli, Starówce i Czerniakowie zginęło 631 harcerzy, co świadczy o ich wielkiej bojowości i oddaniu ojczyźnie. Grupy Szturmowe uczestniczyły też w akcji „M”, dotyczącej pracy z młodzieżą. Akcja „M” powołana latem 1942r. polegała na wydawaniu pism i ulotek skierowanych do młodzieży, organizowaniu akcji samokształcenia młodzieży i akcji wychowawczej. Stała się ogólnopolską płaszczyzną współpracy podziemnych organizacji młodzieżowych. W GS opracowano katechizm „M”, tj. program wychowawczy dla młodzieży polskiej, w którym punkt 1 głosił: „Jestem żołnierzem walczącym z barbarzyńskim najeźdźcą. 2. Życiem moim : Polska cierpiąca i walcząca. Wiarą moją: Polska zwycięska i triumfująca, 3. Żołnierska moja służba spełnia się przede wszystkim przez bezwzględny bierny opór wobec poczynań wroga.²

Również Organizacja Harcerek przeszła do podziemia jako Pogotowie Harcerek „Związek Koniczyn”, „Bądź Gotów”. Organizację powołano 24 września 1938 r. Jej komendantką została dh. Józefina Łapińska. Zadaniem Pogotowia Harcerek była głównie akcja tworzenia pomocniczych służb wojskowych, sanitarnych i łączności. Harcerki w ramach organizacji, po ukończeniu 15 roku życia obowiązane były do pracy w jednej ze służb. OH prowadziła też działanie w ramach służb cywilnych np. służba pomocy dziecku. Instruktorzy z KG PH szkoliły harcerki zgodnie z programem. Tworzono patrole sanitarne dla szpitali polowych, obsługi telefonów, szkolono opiekunki dzieci. Patrole PH działały w RGO, PCK, szpitalach i sierocińcach. PH pomagało również wysiedlonym, chorym, sierotom. Prowadzono ogniska, kolonie i ochronki. W powstaniu warszawskim utworzono ogniska dla dzieci zagubionych. Prowadzona była programowa akcja samokształceniowa, ogólnooświatowa i kulturalna. Dla harcerek wydawano prasę : „Dziś i jutro”, „Młodziej”, „Kraąg”.

W konspiracji pracowało czynnie 10 tys. harcerek. W Pogotowiu Harcerek w AK działało 3000 dziewcząt, a w powstaniu warszawskim brało udział 300 łączniczek z chorągwi warszawskiej tj. 50% łączniczek wojska powstańczego.

² Katechizm M [w:] *Encyklopedia szkolna. Historia*, Warszawa 1993, s. 621.

Dokument nr 1.

Szare Szeregi

Naczelnik Stanisław Broniewski „Orsza” m p 23.11.44

Działalność wojskowa (SS Szarych Szeregów)

- A. Szkolenie. Własne, zalegalizowane w poszczególnych okręgach AK szkoły i kursy prowadzone przez harcerzy-oficerów i podchorążych przeszkoliły:
1. Kursy dowódców kompanii ponad 30 podporuczników
 2. S.P.R.P (Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty):ogółem ponad 400 podchorążych
 3. Kursy podoficerskie ponad 600 podoficerów
 4. Szkoła dywersyjno-partyzancka ponad 500 minerów i saperów
 5. Szkoły motorowe (szkolenie kierowców) ponad 1100 szoferów samochodowych 400 szoferów motocyklowych
 6. Wyszkolono ponad 6000 strzelców³.
- B. Przydziały SS dostarczyły AK następujące oddziały:
1. Piętnaście plutonów łączności
 2. Dziesięć plutonów bojowych pocztów dowódców dzielnic (obwodów w Warszawie)
 3. Dwa bataliony i cztery kompanie samodzielne Wielkiej Dywersji (Kedywu KG AK)
 4. Jeden batalion Ochrony Sztabu (KG AK)
 5. Jeden batalion liniowy
 6. Szereg samodzielnych sekcji drużyn, plutonów i oddziałów – łącznie dostarczono 84 plutony wojskowe.
- C. Udział w walkach /bez powstania warszawskiego/. Nie licząc akcji drobniejszych, wykonywanych wyroków, lub akcji, w których SS brały udział podrzędny, wykonano następujące akcje samodzielne:
1. Odbicie więźniów pod Arsenalem⁴
 2. Odbicie pociągu-więźniarki w Celestynowie⁵

³ Ponadto „Pasięka” z Warszawy kierowała chorągiewami w całym kraju: kielecką, krakowską, lubelską, lwowską, mazowiecką, radomską, warszawską, łódzką, białostocką, nowogrodzką, pomorską, śląską, wielkopolską, zagłębiowską, wileńską, wołyńską i samodzielnymi hufcami, drużynami. Prowadziła kursy starszoharcerskie i wyszkoliła m.in. 53 hm i 259 phm, dużą grupę radiotelegrafistów, łączniczek i wywiadowców.

⁴ Akcję wykonał oddział GS batalionu „Zośka” dowodzony przez hm S. Broniewskiego „Orszę” 26.03.1943r., odbito więźniarkę przewożącą więźniów z Szucha na Pawiak, wśród nich Jana Bytnara „Rudego”, który był komendantem hufca GG SS Warszawa-Południe (zmarł wkrótce po uwolnieniu).

3. Wysadzenie mostu kolejowego w Czarnocinie⁶
 4. Wysadzenie mostu kolejowego w Jarosławiu
 5. Likwidacja posterunku granicznego żandarmerii niemieckiej w Sieczychach⁷
 6. Likwidacja posterunku żandarmerii w Wilanowie⁸
 7. Zamachy:
 - a. na Kutscherę⁹
 - b. na Bürckla¹⁰
 - c. na Schultza
 - d. na Langego
 - e. na Greisera
 - f. na Koppego¹¹
 8. Dziesięć wysadzonych pociągów niemieckich wojskowych.
- D. Mały sabotaż. SS podejmowały akcje małego sabotażu na wszystkich obsadzonych przez siebie terenach, nadto na terenie Warszawy obsadzono całkowicie teren Warszawa – Południe i część terenu Warszawa – Praga w ramach działalności organizacji „Wawer-Palmiry”¹²
1. Wykonano ponad 150 akcji zespołowych

⁵ 25.09.1943r. batalion „Zośka” dokonał akcji uwolnienia więźniów z wagonów na stacji w Celestynowie. Odbito także więźniów ze szpitala Jana Bożego na Bonifraterskiej w Warszawie.

⁶ Batalion GS „Zośka” wysadził most kolejowy w Czarnocinie koło Piotrkowa

⁷ Oddział GS batalionu „Zośka” zaatakował posterunek Straży Granicznej we wsi Sieczychy 20.07.1943 r. W walce zginął ppor. Tadeusz Zawadzki „Zośka”- dowódca batalionu.

⁸ Oddział GS „Zośka” 26/27 09.1943 r. zlikwidował posterunek żandarmerii niemieckiej w Wilanowie.

⁹ 1.02.1944 r. oddział GS „Pegaz” zlikwidował szefa SS Policji dystryktu Warszawskiego gen. Frantza Kutscherę. Akcją dowodził Bronisław Pietraszkiewicz „Lot”.

¹⁰ 7.09.1943 r. oddział GS „Pegaz” zlikwidował oprawcę więźniów Pawiaka Frantza Bürckla.

¹¹ 11.07.1944 r. oddział dowodzony przez kpr. pchor. Stanisława Leopolda „Rafała” i oddział Kedywu okręgu Kraków oraz oddział AK z Miechowa, zorganizowały zamach na szefa Policji GG gen. Wilhelma Koppego. Zamach nie udał się, ale wskazał siłę polskiego podziemia.

¹² Organizację Małego Sabotażu „Wawer” utworzył 27.12.1940 r. hm Aleksander Kamiński „Hubert” (nazwa miała upamiętniać niemiecką zbrodnię w Wawrze). Wśród organizowanych akcji należy wymienić propagandę antyhitlerowską, malowanie kotwic Polski Walczącej, zdzieranie niemieckich flag, czy gazowanie sal kinowych. Wiele z tych akcji wykonywała grupa Aleksego Dawidowskiego „Alka” (zginął raniony pod Arsenalem). „Wawer” wchłonął grupę „Palmiry” w lecie 1941r., utworzoną przez hm Kazimierza Gorkowskiego.

2. Wykonano szereg wyczynów indywidualnych np. zdjęcie tablicy niemieckiej z pomnika Kopernika¹³, zrywanie flag niemieckich, rozpędzanie publiczności w kinach, akcje odwetowe przeciwko zdrajcom i zaprzańcom, wywieszenie flagi narodowej na Zamku, całkowite rozplakatowanie odezwy Delegata Rządu na Kraj w lipcu 1944r., całkowita rozprzedaż podrabianych dodatków nadzwyczajnych prasy niemieckiej.
- E. Akcja N. W ramach specjalnej komórki AK prowadzono na wszystkich terenach akcję propagandową antyniemiecką.¹⁴
1. Kolportowano wydawanego niemiecku antyhitlerowskie broszury, gazetki i ulotki
 2. Prowadzono akcje obrzydzania Niemcom pobytu w Polsce drogą represji indywidualnych
 3. Wykonywano drobne akcje sabotażowe /np. dziurawienie opon samochodowych, konfiskata rowerów/.
- F. Kolportaż. Oddziały i członkowie Szarych Szeregów prowadziły przez cały czas wojny na terenie Polski kolportaż wydawnictw czynników oficjalnych oraz pism własnych:
1. „Wigry” – pismo dla instruktorów -oficerów
 2. „Źródło” – później „Brzask” dla harcerzy-żołnierzy
 3. „Bądź gotów” – dla harcerzy w Służbie Pomocniczej
- G. Wywiad. Na wszystkich terenach, szczególnie w Warszawie SS dostarczały AK w ramach działalności Oddziału II lub z własnej inicjatywy:
1. Materiałów dotyczących ruchów i kwaterunku wojsk npla
 2. Różnych informacji¹⁵
- H. Straty.
1. W konspiracji: aresztowanych, wywiezionych, zmarłych, rozstrzelanych ok. 2000.
 2. W akcjach zbrojnych /do wybuchu powstania warszawskiego/
 - a. rannych ponad 100
 - b. poległych ponad 60

¹³ Akcję przeprowadził Aleksander Dawidowski „Kopernicki”.

¹⁴ Akcją „N” kierował podwydział „N” BIP KG AK. Harcerze kolportowali i podrzucaли prasę w języku niemieckim.

¹⁵ WISS prowadziły zespoły BS, które otrzymywały zadania wywiadowcze z II Oddziału KG AK poprzez szefa tego pionu Z. Firleya lub J. Jaczewskiego „Wilka”. Obserwowano m.in. koncentrację Wehrmachtu na ziemiach polskich przed uderzeniem 22.06.1941r. na ZSRR jak i odwrót Niemców ze Wschodu.

/straty nie dotyczą Ziemi Wschodnich. Straty w konspiracji obejmują głównie instruktorów – organizatorów w pracy podziemnej, emisariuszy do Ziemi Zachodnich oraz pracowników Małego Sabotażu/.

I. Odznaczenia. Członkowie SS otrzymali:

1. 2 krzyże *Virtuti Militari* V klasy
2. ponad 30 Krzyży Walecznych

J. Udział w powstaniu warszawskim

W walkach brały udział:

1. Batalion „Zośka” ludzi.....600
 2. Bronie towarzyszące i służby.....600
 3. Batalion „Parasol”.....800
 4. Batalion „Wigry”.....500
 5. 6 pluton Gołędzinówa 50.....180
 6. 5 pluton łączności po 25.....150
- razem 2830

7. Służba Pomocnicza i Wojskowa

- Służba Społeczna500
- razem 3330

8. Kilkuset ludzi (harcerzy miało przydziały indywidualne (w ZWZ AK)

II. Udział w akcji

a. Akcje wojskowe

1. Batalion „Zośka” walczył na Woli, Starym Mieście, Śródmieściu i na Czerniakowie.
2. Batalion „Wigry” walczył na Starym Mieście i Śródmieściu
3. Batalion „Parasol” walczył na Starym Mieście, Śródmieściu, Czerniakowie i na Mokotowie
4. Oddziały „Gołędzinów” i plutony łączności walczyły w całym mieście

b. Inne służby:

1. Wojskowa Służba Społeczna zorganizowana przez SS
 - stale patrolowała miasto
 - udzielała doraźnej pomocy
 - prowadziła akcję przeciwpożarową
 - prowadziła opiekę nad dziećmi
2. Poczta polowa funkcjonowała kierowana i wykonywana całkowicie przez członków SS
3. Łączność pozafrontowa i frontowa u władz cywilnych i wojskowych opierała się na członkach SS.
4. Kolportaż ujawnionych wydawnictw oficjalnych opierał się na sekcjach kolportażowych dostarczanych przez SS.

III. Straty

Jednostka	Stan	Poległych	w niewoli	na terenie GG
Bat. „Zośka”	600	545	ok. 20	35
Bronie tow. i służby	600	400	ok. 100	100
Bat. „Para- sol”	800	500	ok. 100	200
Bat. „Wi- gry”	500	200	ok. 250	50
Pozostałe Oddz.	330	30	ok. 100	180
Służby po- mocn.	500	50	ok. 50	400
Razem:	3330	1745 ¹⁶	ok. 620	965

IV. Awanse i Odznaczenia.

a/ Awanse

1. Wszyscy strzelcy i podoficerowie awansowali przynajmniej o jeden stopień
2. Ponad 25 podchorążych otrzymało nominacje oficerskie
3. Wszyscy inni podchorążowie awansowało do stopnia sierżanta podchorążego
4. Brak danych o awansach ludzi mających przydziały indywidualne

b/. Odznaczenia:

1. Ponad 30 członków SS otrzymało krzyże *Virtuti Militari*
2. Ponad 900 członków SS otrzymało Krzyże Walecznych, w tym ponad 200 więcej niż jednokrotnie
3. Brak danych o odznaczeniach ludzi mających przydziały indywidualne

Uwaga! Brak dostępu do archiwów oraz trudności w kontaktowaniu z ludźmi mogącymi udzielić informacji nie pozwala na podanie dokładnych danych statystycznych. Wszystkie cyfry są podane z niedomiarem.

Dokument nr 2.

Szare Szeregi przygotowują się do powstania

Lipiec w Warszawie jest pełen niepokoju. Wszystkie organizacje, wszystkie komórki podziemne, wszystkie oddziały wojskowe usprawniają swą działalność do granic dostępnych w konspiracji. Szare Szeregi

¹⁶ Błędna liczba, powinno być 1725.

w ramach nakazanych przez władze wojskowe Okręgu Warszawskiego i poszczególnych Dzielnic wykonują na równi z innymi powierzone sobie prace mobilizacyjne.

Naczelnik Szarych Szeregów przekazuje otrzymane od Komendy Głównej rozkazy dla Harcerstwa do wszystkich Chorągwi, bacząc szczególnie na bliski i ze wszelch miar ważny teren warszawski, pracujący pod kryptonimem „III Wisła”, oraz na znajdujące się w Warszawie eksterytorialne bataliony harcerskie „Zośka”, „Parasol” i „Wigry”.

Niezależnie od prac nakazanych przez władze wojskowe dotyczących uzbrojenia, przydziałów, kwater, sieci alarmowej itp., wre praca wewnętrzna drużyn, hufców, oddziałów i ludzi.

Chcemy zgodnie z harcerską tradycją wykonać nie tylko minimum nakazane przez rozkazy, lecz możliwie do zrealizowania maksimum.

A więc:

- usprawniono sieć alarmową działającą w czasie dwukrotnie szybszym niż nakazano,
- zacieśniono łączność z władzami wojskowymi,
- zabroniono wyjazdów dłuższych niż 12 godzin,
- nakazano przygotowanie ubrania i oporządzenie odpowiadających warunków ewentualnych walk (o mundurach wojskowych i zdobycznych „panterkach” nikt nie marzył).
- rozpoczęto intensywne treningi fizyczne,
- zadbano o zaopatrzenie żywnościowe i mieszkaniowe dla rodzin będących na utrzymaniu członków SS.
- kontrolowano i uzupełniano stan wyszkolenia wojskowego i służby pomocniczej,
- przygotowywano zastępców i następców wojskowych i harcerskich na wypadek strat,
- baczna uwagę zwrócono na atmosferę wychowawczą oddziałów zmobilizowanych, dostarczając lekturę, organizując świetlice, ogniska
- umożliwiono korespondowanie zmobilizowanych chłopców z rodzinami,
- przeprowadzono szereg sztabowych ćwiczeń aplikacyjnych z dowódcami oddziałów służby pomocniczej, oraz ćwiczenia terenowe sprawdzające funkcjonowanie całej służby, i tak dalej....

Jednocześnie kolportowano pisma, rozklejano odezwy i rozrzucono propagandowe ulotki oraz przeprowadzono akcję propagandowo-wychowawczą wśród młodzieży niezorganizowanej.

Ale zdawano sobie sprawę z tego, że mimo konieczności i gorączkowych i szybkich przygotowań sytuacja może się zmienić, odwrócić, odwlec, że nie można za sobą palić mostów, że istnieje możliwość, iż

konspiracja potrwa jeszcze pewien czas. To zmuszało do zachowania wszelkich środków ostrożności.

Otworzono, jakże słabo zaopatrzone magazyny broni, uzupełniano w miarę możliwości zapasy amunicji, granatów, zmagazynowano zapasy żywności dla poszczególnych oddziałów na przeciąg kilku dni.

Wszystko jest gotowe.

Szare Szeregi meldują Władzom Wojskowym (KG AK) następujące oddziały wojskowe i służby pomocniczej:

1. Zaprawione w walkach dywersyjnych, Batalion „Zośka” w sile 600 ludzi i jego brat młodszy, batalion „Parasol” w sile 800 ludzi wraz z bronią towarzyszącymi i służbami w sile 600 ludzi.
2. Prowadzony przez przedwojennych instruktorów harcerskich batalion „Wigry” w sile 500 ludzi.
3. W każdej Dzielnicy po 1 plutonie w sile 30 ludzi, jako poczet bojowy dowódcy Dzielnicy i po 1 plutonie łączności w sile 25 ludzi, razem 330 ludzi.
4. Zorganizowana centralnie i przygotowana do zadań łączności, służby przeciwpożarowej, poczty polowej, służby społecznej, wywiadu wojskowego i cywilnego – Służba Pomocnicza w sile 500 ludzi
5. Organizacja Harcerzek wystawiła wiele patroli i drużyn sanitarnych oraz dziewcząt pracujących jako łączniczki, kurierki.
6. Ponad 300 harcerzy miało przydziały wojskowe indywidualne.

Łącznie harcerstwo jako organizacja konspiracyjna w chwili wybuchu powstania mobilizowało:

Harcerzy - żołnierzy we własnych oddziałach	2830
Harcerzy w służbie pomocniczej.....	500
Harcerzek – sanitariuszek	300
Harcerzek w innych przydziałach	200
Harcerzy przydzielonych indywidualnie.....	300
Razem:	4130

Tyle faktów i cyfr. Są one wynikiem pracy konspiracyjnej, rozpoczętej zaraz po wkroczeniu Niemców i prowadzonej przez cały czas okupacji.

Wiele zmian, wiele krwawych, ciężkich, bolesnych strat dotknęło Szare Szeregi przez cały ten okres. Zmieniali się ludzie, zmieniali się dowódcy, wielu ginęło w akcjach małego sabotażu, akcjach zbrojnych, na skutek aresztowań, łapanek i „wsyp”, na ich miejsce wyrastali nowi, zmieniały się przydziały służbowe, rodzaje podejmowanych prac i zadań, zmieniały się formy walki, ale jedno było niezmiennie, wiecznotrwałe jak gdyby. Była to Służba.

Nie służba taka, czy inna przez taki czy inny zespół ludzi wykonywana, ale służba przez wielkie S – oznaczający podporządkowanie jego

celów i dążeń osobistych celowi nadrzędnemu, ogólnemu, w tym wypadku Wolności i Niepodległości.

To poczucie służby od najmłodszych lat wpajane każdemu harcerzowi, nakazane prawem harcerskim, było istotnym motorem przygotowań, istotnym motorem tych dni poprzedzających wybuch powstania.

A udział Harcerstwa i harcerzy w powstaniu był może najszczytniejszym przejawem harcerskiej służby Polsce na przestrzeni trzydziestu kilku lat istnienia ruchu harcerskiego.

Za zgodność odpisu

Prus ppor.

15.XII.1945r.